

PLAUTILLA ADINA BASILMIŞ NADİR BİR THYATEIRA SİKKEİ

Dinçer Savaş LENGER*

Anahtar Kelimeler: *Sikke*•*Thyateira*•*Plautilla* •*Roma Eyalet Darpları* •*Severuslar Dönemi*

Özet: Tunay Demran koleksiyonunda yer alan Caracalla'nın eşi, imparatoriçe Plautilla adına Thyateira'da darp edilmiş olan sikke söz konusu darbın bilinen tek örneğidir. Sikkenin ön yüzünde sağa dönük Plautilla büstü, arka yüzünde ise sağ elinde elma tutan sol kolunun dirseği ile bir sütuna dayanmakta olan ayakta Aphrodite tasviri yer almaktadır. Arka yüz lejandından *Strategos Glykon Bakchios*'un memurluğu döneminde darp edildiği anlaşılan sikke MS 202-205 yıllarına tarihlenir.

A RARE THYATEIRA COIN OF PLAUTILLA

Keywords: *Coin*•*Thyateira*•*Plautilla* •*Roman Provincial Issues*•*Severian Dynasty Period*

Abstract: The coin in Tunay Demran Collection is the only specimen known of the issue which was struck in Thyateira in the name of empress Plautilla, wife of Caracalla. The coin bears on the obverse side the bust of Plautilla to right and the standing Aphrodite holding in the right hand an apple and leaning on a column with her left elbow on the reverse side. It is understood thanks to the reverse legend that it was struck during the magistrate period of *Strategos Glykon Bakchios* and it is dated to 202-205 AD.

* Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Kampüs / Antalya. e-posta: dslenger@akdeniz.edu.tr / dinsavlenger@gmail.com
Gönderilme tarihi: 11.06.2018; Kabul edilme tarihi: 03.11.2018

Manisa Arkeoloji Müzesine bağlı çalışan Tunay Demran'a ait 253 sikkeden oluşan koleksiyon Ceren Ünal, Ömer Tatar ve Merve Toy tarafından yayına hazırlanmış ve 2017 yılında Manisa Şehzadeler Belediyesi Kültür Yayınları tarafından basılmıştır¹.

Katalogda 91 sikke *Grek Sikkeleri*, 2 sikke *Pers Sikkeleri*, 85 sikke *Roma Sikkeleri*, 69 sikke *Bizans Sikkeleri* ve 5 sikke *Beylikler Dönemi ve Orta Çağ Avrupa Sikkeleri* başlığı altında tasnif edilmiştir.

Koleksiyonda yer alan 253 sikkeden sadece 19'u Roma Eyalet darbidir. Bunlar Bithynia Bölgesi'nden Nikaia² (1), Mysia'dan Pergamon³ (2), Ionia'dan Phokaia⁴ (1) ve Smyrna⁵ (2), Lydia'dan Blaundos⁶ (1), Magnesia ad Sipylum⁷ (2), Maionia⁸ (1), Sardes⁹ (2) ve Thyateira¹⁰ (2), Phrygia'dan Kadoi¹¹ (1) adına basılmışlardır. Geri kalan 4 sikkenin 2'si MÖ 27 - MS 14 yılları arasına tarihlenen Asia Eyaleti dar-

bı¹², diğer 2'si ise tanımsız kategorisindedir¹³.

Koleksiyondaki Thyateira kenti darbi 2 sikkeden biri Nero (MS 50-54) dönemine tarihlenirken¹⁴, bu çalışmanın konusunu oluşturan ünik bir diğeri Glykon Bakkhios'un memuriyeti zamanında Plautilla (MS 202-205) adına basılmıştır.

Öy. Φ[ΟΥΛΒΙ]Α ΠΛΑΤΙΛΛΑ
CEB. Örtülü Plautilla büstü (Res. 1).

Ay. ΕΠΙ[Ι] C]ΤΡΑ ΚΥΑ ΓΛΥΚΩΝΟC
ΒΑ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝ-Ω-N. Aphrodite ayakta, başı sola dönük, sağ elinde elma tutmakta, sol kolunun dirseği ile bir sütuna dayanmakta (Res. 2).

Ref. Ünal ve diğ. 2017, 82.

AE 30mm. 15.30gr. 6h Tunay Kol. 116

Sikkenin ön yüzündeki Plautilla portresinde imparatoriçenin uzun saçlarının başın üzerinde diagonal olarak sıkıca sarıdılmış olduğu, saçın bitiminin ise ensede topuz yapılarak toplandığı görülmektedir¹⁵. Arka yüzde yer alan Aphrodite ise Plautilla'nın Roma İmparatorluk sikke ikonografyası ile örtüşmektedir. Zira Plautilla adına basılan sikkelerde en çok karşımıza çıkan Concordia, Pietas ve Venus'tur¹⁶. Arka yüzünde VENVS VICTRIX lejandı taşıyan *aureus*, *denarius*, *sestertius* ve *dupondius/as* darplarında¹⁷ elinde elma ve palmye dalı tutan Venus ayakta bir kalkana dayanmış şekilde be-

1 Ünal ve diğ. 2017.

2 Kat. no. 15, Stumpf 1991, 104.

3 Kat. no. 32-33; RPC I, 2369-2367.

4 Kat. no. 54, SNG Cop Ionia 1061.

5 Kat. no. 56-57 (56 = BMC Ionia 387-388, 57; Krş. RPC Online VII.1, 313.1-2.

6 Kat. no. 65-66. Ref.: RPC Online IV, 1199 (Temp.); Önder 2014, 41; Gökyıldırım 2016, n. 115-116.

7 Kat. no. 67-68; Gökyıldırım 2016, 232 (1. sikke). Önder 2014, n. 114; Gökyıldırım 2016, 234 (2. sikke).

8 Kat. no. 69; krş. RPC I, 3012.

9 Kat. no. 77-78; Ref.: RPC I, 2991; Önder 2014, 275; Gökyıldırım 2016, 576-578.

RPC Online III, n. 2393; Önder 2014, n. 261-261.a

10 Kat. no. 81-82. RPC I, 2381; Önder 2014, 349-349.a-c.

11 Kat. no. 84; RPC Online VII.1, 214.

12 Kat. no. 87-88; RPC I, 2235.

13 Kat. no. 92-93.

14 Kat. no. 81; RPC I, 2381; Önder 2014, 349-349 a-c.

15 İmparatorun saç şekli için bkz. Wiggers 1971, 119-120; Missere Fontana 1993, 38. Benzer saç şekli için bkz. RIC IV. 3, 370.

16 Missere Fontana 1993, 42-44, 52-55.

17 Speidel 1984.

timlenmiştir¹⁸. Ayaklarının dibinde ise bir Cupid yer alır¹⁹. VENVS FELIX lejandlı *quinarius* larda ise elma tutan, omzuna attığı elbisesiyle Venus ayakta sola dönüktür²⁰. Thyateira kentinden elimizde Aphrodite kültüne tanıklık eden herhangi bir epigrafik ve numismatik veri bulunmadığından, Plautilla adına basılan sikkenin arka yüzündeki tasvirin²¹ imparatoriçenin Roma İmparatorluk sikke ikonografyasına bir gönderme olduğunu ileri sürmek mümkün gibi durmaktadır.

Bu nadir sikkenin darbından sorumlu Glykon Bakkhios'a gelecek olursak, bildiklerimiz *strategos* ünvanı taşıdığı ve Severuslar döneminde Thyateira'da Iulia Domna, Geta ve Plautilla için sikke darp ettirdiğidir²². Glykon Bakkhios ismi ilk olarak karşımıza Septimius Severus'un eşi İmparatoriçe Iulia Domna (193-217) adına darp edilen bir sikkede çıkmaktadır. Bu sikkenin ön yüzünde Iulia Domna'nın sağa dönük örtülü büstü ve IOYΛΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ lejandı, arka yüzde ise ayakta, sola dönük, elinde *kantharos* ve *thyrsos* tutan Dionysos ile ΕΠΙ ΣΤΡ ΓΛΥΚΩΝΟC ΒΑΚΧ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ lejandı yer almaktadır²³. Darptan sorumlu olduğu bir diğer sikke ise Geta (*caesar*) adına basılmıştır. Bu sikkenin ön yüzünde Geta'nın defne

çelenkli büstü ve [ΛΟΥ]ΣΕΠΤΙ... lejandı, arka yüzünde ise içinde defne dalı ve labyris tutan Apollon Tyrmnaios kült heykeli bulunan tetrastil tapınak ve ΕΠΙ ΣΤΡ ΓΛΥΚΩΝΟC ΒΑΚΧΙΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ lejandı yer almaktadır²⁴.

Glykon Bakkhios'un sorumluluğunda Plautilla adına sikke darp edildiği de bilinmektedir. Bu sikkenin ön yüzünde Plautilla'nın sağa dönük örtülü büstü ve ΦΟΥΛΒΙΑ ΠΛΑΥΤΙΛΛΑ CE, arka yüzde ise sola giden bir atın üzerinde, omzunda *labris* taşıyan Apollon Tyrimneos, ve içinde Glykon Bakkhios'un isminin de bulunduğu ΕΠΙ ΣΤΡ ΓΛΥΚΩΝΟC ΒΑΧΙΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ, lejandı yer almaktadır²⁵. Thyateira'da Plautilla adına basılmış memur adı taşımayan diğer sikkelere gelecek olursak, bunlardan birincisinin ön yüzünde Plautilla'nın sağa dönük örtülü büstü ve ΦΟΥΛ ΠΛΑΥΤΙΑΝΗ CE lejandı, arka yüzünde ise cepheden betimlenmiş, başı sola dönük kanatları açık ayakta bir kartal ve ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ lejandı yer almaktadır²⁶. Aynı ön yüz tipine sahip ΦΟΥΛΒ ΠΛΑΥΤΙΑΝΗ CEB lejandlı ikincisinde ise arka yüzde nehir tanrısı Lykos betimlenmiştir²⁷. Sol kolu içinden su akan bir urneye dayalı bir şekilde uzanmış yatan Lykos sağ eliyle ka-

¹⁸ Missere Fontana 1993, 42-43.

¹⁹ *Aureus*: RIC IV. 3, 369; *Denarius*: RSC 25; *Sestertius*: RIC IV. 3, 579; *Dupondius/As*: RIC IV. 3, 582.

²⁰ RIC IV. 3, 368

²¹ Karia bölgesinde Alinda, Alabanda ve Stratonikeia kenti darplarında Plautilla karşımıza Nea Thea Hera olarak çıkmaktadır. bkz. Harl 1987, 157, n. 33.

²² Münsterberg 1985, 151; LAGM II 420.

²³ SNG v. Aulock 3223; SNG München 644 = Bennett B120.

²⁴ SNG München 656 = Bennett B151. Roma Eyalet Sikkelerindeki tapınak betimlemeleri için bkz. Drew – Bear 1974.

²⁵ Falghera Kol. 1576 = AE 37mm. 20.45 gr = <http://www.wildwinds.com/coins/greece/lydia/thyateira/t.html>; CNG 51, 15. Sept. 1991, no. 899.

²⁶ BMC Lydia 108; Kraft pl. 71, 63b; SNG München 655 = Bennett 2014, 149.

²⁷ Nehir tanrısı tasvirli Thyateira sikkeleri için bkz. Imhoof – Blumer 1924, 307-308.

miş tutmaktadır. Bu sikkenin arka yüz lejandı da tıpkı diğerinde olduğu gibi ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ dur²⁸.

Thyateira’da Plautilla adına darp edilen sikkeler imparatoriçe olarak tahtta kaldığı MS 202 ile 205 yılları arasına tarihlenmektedirler. Bilindiği üzere Caracalla MS 202 yılında babası Septimius Severus tarafından devrin önemli ve güçlü şahsiyetlerinden *C. Fulvius Plantianus*’un kızı Fulvia Plautilla ile evlendirilir²⁹. Zoraki evlilik 205 yılına kadar sürecektir. Aynı yıl İmparatoriçe babasının öldürülmesinden sonra erkek kardeşi *Caius Fulvius Plautius Hortensianus* ile birlikte Lipari adasına sürgüne gönderilir³⁰. İmparatoriçe ve kardeşi MS 211’de Caracalla’nın emriyle öldürülürler.

Demran Koleksiyonunda yer alan tıpkı diğer Plautilla sadece Severuslar Dönemi Thyateira para tarihi hakkındaki bilgilerimizi zenginleştirmekle kalmayıp aynı zamanda kentin tercih ettiği arka yüz tipi ile Roma’nın resmi sikke ikonografyasını yakından takip ettiğini yansıtmaya açınsından da önemlidir. Thyateira’nın Caracalla tarafından yeni kurulan *conventus*’a başkent olarak seçilmesiyle birlikte artan önemi ve bununla orantılı gelişen sikke darbına ait yeni veriler hiç kuşkusuz 2011 yılından beri Prof. Dr. Engin Akdeniz başkanlığında yürütülen Akhisar-

Thyateira ve Hastane Höyüğü Kazıları’dan³¹ gelecektir.

---

²⁸ SNG Cop Lydia 613; SNG München 654 = Bennett 2014, 148.

²⁹ Kienast 1990, 165; Birley 2002, 214; Daguet – Gagey 2000, 333. Bu proje evliliği için bkz. Conesa Navarro – González Fernández 2016.

³⁰ Stein 1943 F555; Stein 1910, col 278; Kienast 1990, 165.

---

³¹ Söz konusu kazılarda elde edilen sonuçlar için bkz. Akdeniz 2014 ; Akdeniz ve diğ. 2015 ; Akdeniz – Erön 2016.

KAYNAKÇA

- Akdeniz 2014a E. Akdeniz, “2012 Yılında Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğünde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar”, *KST* 35.2, 2014, 124-139.
- Akdeniz ve diğ. 2015 E. Akdeniz – M. K. Şahin – A. Erön, “2013 Yılı Akhisar – Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı”, *KST* 36.2, 2015, 121-138.
- Akdeniz – Erön 2016 E. Akdeniz – A. Erön, “2014 Yılı Akhisar-Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü Kazısı”, *KST* 37.2, 2016, 81-94.
- Bennett 2014 R. Bennett, *Local Elites and Local Coinage. Elite Self-Representation on the Provincial Coinage of Asia 31 BC to AD 275* (London 2014).
- Birley 2002 A. Birley, *Septimius Severus. The African Emperor* (London-New York 2002).
- BMC Lydia B. V. Head, *Catalogue of Greek Coins of Lydia in the British Museum* (London 1901).
- CNG *Classical Numismatic Group, Auction Catalog.*
- Conesa Navarro – González Fernández 2016 P. D. Conesa Navarro – R. González Fernández, “Fulvia Plautilla. Instrumento legitimador y político de la dinastía y del prefecto del pretorio”, *Athenaeum* 104.1, 2016, 129- 156.
- Daguet – Gagey 2000 A. Daguet - Gagey, *Septime Sévère. Rome, l’Afrique et l’Orient* (Paris 2000).
- Drew-Bear 1974 T. Drew-Bear, “Representations of Temples on the Greek Imperial Coinage”, *American Numismatic Society Museum Notes* 19, 1974, 27-64.
- González Fernández 2017 R. González Fernández, “Pu(blia) Fulvia Plautilla Augusta. Consideraciones acerca del praenomen de la emperatriz”, *Gerión* 35.1, 2017, 143-149.
- Gökyıldırım 2016 T. Gökyıldırım, *İstanbul Arkeoloji Müzesi Lydia Sikkeleri Kataloğu* (İstanbul 2016).
- Harl 1987 K. W. Harl, *Civic Cins and Civil Politics in the Roman East A.D.180-275*, (Berkeley-Los Angeles-London 1987).
- Imhoof – Blumer 1924 F. Imhoof – Blumer, “Fluss und Meergötter auf griechischen und römischen Münzen”, *SNR* 23, 1924, 173-421.
- Kienast 1990 D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie* (Darmstadt 1990).
- Kraft 1972 K. Kraft, *Das System der Kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien* (Berlin 1972).
- LAGM II W. Leschhorn, *Lexikon der Aufschriften auf griechischen Münzen Band II : Ethnika und "Beamtennamen"* (Wien 2009).
- Missere Fontana F. Missere Fontana, “Numismatica delle Auguste: L’esempio di Plautilla”, *Memorie dell’Accademia Italiana di Studi Filatelici e Numismatici* V.

- 1993 2, 1993, 35-89.
- Münsterberg 1985 R. Münsterberg, *Die Beamtennamen auf den griechischen Münzen Geographisch und alphabetisch geordnet* (Hildesheim – Zürich – New 1985).
- Önder 2014 M. Önder, *Manisa Müzesi'ndeki Lydia Bölgesi Şehir Sikkeleri* (İzmir 2014)
- RIC IV. 3 H. Mattingly - E. A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage, Vol. IV. 3: Gordian III to Uranus Antoninus* (London 1949).
- RPC I A. Burnett – M. Amandry – P. P. Ripollès, *Roman Provincial Coinage, Vol. I From the death of Caesar to the death of Vitellus (BC 44-AD 69)*, (London - Paris 1992).
- RPC Online *Roman Provincial Coinage Online. Vol. III: Nerva to Hadrian (AD 96-138); Vol IV: Antoninus Pius to Commodus (AD 138-192); Vol VII.1: Gordian I to Gordian III (AD 238-244)* <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk> (11 Haziran 2018).
- Seaby – Sear 1982 H. Seaby – D. Sear, *Roman Silver Coins III. Pertinax to Balbinus and Pupienus* (London 1982).
- SNG Cop Ionia *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Ionia* (Copenhagen 1946).
- SNG Cop Lydia *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Lydia* (Copenhagen 1947).
- SNG München *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Staatliche Münzsammlung München. 23, Lydien* (Munich 1997).
- SNG v. Aulock *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung von Aulock, 8. Helf, Lydien* (Berlin 1963)
- Speidel 1984 M. Speidel, “Venus Victrix – Roman and Oriental”, *ANRW* II.17.4, 1984, 2225-2238.
- Stein 1910 A. Stein, “Fulvia Plautilla”, *RE* VII.1, 1910, col. 285-288.
- Stein 1943 A. Stein, “Pu(blia) Fulvia Plautilla Augusta”, *Prosopographia Imperii Romani II Auflage*, Teil 3 (Berlin- Leipzig 1943) 223-224.
- Stumpf 1991 G. R. Stumpf, *Numismatische Studien zur Kleinasien* (Saarbrücken 1991)
- Ünal ve diğ. 2017 C. Ünal – Ö. Tatar – M. Toy, *Tunay Demran Koleksiyonu* (İzmir 2017).
- Falghera Kol. *Monetazione Provinciale Romana II: Collezione Winsemann Falghera* (R, Martini), Glax 8 (Milano 1992).
- Wiggers 1971 H. B. Wiggers, “Caracalla, Geta, Plautilla”, içinde: M. Wegner (ed.), *Das Römischen Herrscherbild* (Berlin 1971) 9-128.

Resim 1

Resim 2

